

Т. М. Чумакова,
аспірант, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ЗНАЧЕННЯ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті розглянуте значення машинобудівного комплексу регіону для економіки держави. Проаналізовано його тісний зв'язок з іншими галузями промисловості. Визначені основні проблеми машинобудівного комплексу Луганського регіону та запропоновані шляхи їх подолання.

The value of machine-building industry in the region for the state's economy discussed in the article. Its relationship with other industries examined considered. The main problems of machine-building complex of Lugansk region defined and ways to overcome them.

Ключові слова: машинобудівний комплекс, регіон, промисловість, економіка, криза.
Key word: engineering complex, region, industry, economy, crisis.

ВСТУП

Останнім часом промисловість України опинилася у занепаді. Машинобудуванню приділяється занадто мало уваги, хоч воно є однією з найважливіших галузей промисловості. Актуальність дослідження полягає у необхідності привернути увагу до великого потенціалу машинобудівного комплексу, до його проблем та необхідності їх вирішення. Машинобудівний комплекс має великий потенціал і низку невирішених проблем. Необхідно визначити сутність та роль комплексу в економіці України. Питанням машинобудівного комплексу України приділена увага багатьох вчених: Кудрі Я.В., Карачина Н., Зазарченко В., Золотарьова А., Макаренко І.О. та багатьох інших. Однак залишається багато невирішених питань відносно машинобудівного комплексу регіону.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є розгляд машинобудівного комплексу, визначення його сутності та значення для економіки України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Машинобудівний комплекс — це один з найважливіших комплексів народного господарства України, він забезпечує функціонування інших галузей промисловості. Визначення машинобудівного комплексу (машинобудування), що наводяться у літературі, дуже схожі між собою. Розглянемо найпоширеніші з них у табл. 1.

Узагальнюючи існуючі підходи, визначимо, що машинобудівний комплекс регіону — це важлива галузь народного господарства регіону, що визначає рівень його науково-технічного прогресу, об'єднує підприємства та організації з розробки, виготовлення та ремонту засобів виробництва та знарядь праці, транспортних засобів, електричної та електронної апаратури, електроустаткування, оборонної продукції.

Значення машинобудівного комплексу проявляється у тому, що він випускає знаряддя праці для виробництва інших галузей господарства, забезпечує велику зайнятість населення та займає провідне місце у розвитку науково-технічного прогресу, є одним з найбільш важливих бюджетоутворювальних комплексів, що забезпечує зміцнення економічної стабільності та незалежності регіону та всієї країни. Науковий потенціал Міністерства промислової політики України складає близько 400 наукових установ, у яких зайнято приблизно 40% зайнятих у науковій сфері країни. У машинобудуванні їхня частка становить майже 80% загального числа вчених Міністерства промислової політики [8].

На теперішній час машинобудівний комплекс України включає близько 2700 підприємств різної спеціалізації, на яких працює біля 1,6 млн чоловік.

Машинобудівний комплекс має велике значення для економіки країни у цілому та регіону зокрема. Це передусім пов'язано з його тісним зв'язком з сіль-

Таблиця 1. Визначення машинобудівного комплексу (машинобудування)

Сфименко В.І. [1]	Машинобудівний комплекс – це сукупність підприємств з виробництва засобів виробництва та знарядь праці.
Радянський енциклопедичний словник [2]	Машинобудування – комплекс галузей промисловості, що виготовляють знаряддя праці для народного господарства, транспортні засоби, а також предмети вжитку та оборонну продукцію.
Голіков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. [3]	Машинобудування – важлива галузь народного господарства, головною метою якої є виробництво машин та устаткування.
Желтків В.П., Кузнецов Н.Г., Тяглов С.Г. [4]	Машинобудування – головна галузь світової промисловості, на неї приходить біля 35% вартості світової промислової продукції.
Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. та інші [5]	Машинобудівний комплекс – сукупність галузей промисловості, що виробляють машини й устаткування для потреб народного господарства.
Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. [6]	Машинобудування – головна галузь промисловості світу, яка найбільшою мірою визначає рівень науково-технічного прогресу, а за вартістю продукції та за кількістю зайнятих працівників посідає перше місце. Машинобудування – комплекс багатьох взаємопов'язаних галузей, які виробляють машини, устаткування, інструменти для виробничої та невиробничої сфер, спеціальну оборонну техніку, а також різноманітні апарати і прилади побутового та культурного призначення для населення.
Ковалевський В.В., Михайлюк О.Л., Семенова В.Ф. [7]	Машинобудування – одна з провідних галузей промисловості. Створюючи найактивнішу частину основних фондів – знаряддя праці, машинобудування істотно впливає на напрями науково-технічного прогресу в інших галузях господарства, зростання продуктивності праці, інші показники, що визначають ефективність виробництва.

ським господарством, вугільною промисловістю, лісовим виробництвом, будівництвом, перевезенням та іншим. Машинобудування створює знаряддя праці для галузей господарства, чим впливає на темпи розвитку, трудомісткість, продуктивність та ефективність їх функціонування. Воно виготовляє продукцію для галузей, що виробляють знаряддя праці (станки, прилади), предмети вжитку (машини для сільськогосподарства, обладнання для харчової промисловості, інше), предмети вжитку (легкові автомобілі, побутова техніка, інше), обладнання невиробничої сфери та будівництва, торгівлі, зв'язку та транспорту, продукцію мілітаристського призначення.

Машинобудівний комплекс регіону, як і всієї України, має тісний міжгалузевий зв'язок з іншими комплексами господарства, постачаючи їм машини та обладнання, отримує від них енергію, сировину та інші матеріали. Розглянемо цей зв'язок на прикладі гірничого машинобудування (гірниче машинобудування обрано за приклад як основний вид машинобудування Луганського регіону).

Основною причиною кризового становища на підприємствах гірничого машинобудування є те, що їх продукція призначена для потреб вугільної промисловості яка, на жаль, зараз переживає в Україні не найкращі часи і продукція гірничошахтного машинобудування користується низьким попитом. Більшість шахт належить до власності держави та модернізується за рахунок дотацій з бюджету, але коштів не вистачає. На будівництво нових заборів, ремонт та заміну обладнання потрібні щорічні інвестиції.

Видобуток вугілля для економіки країни має велике значення. Для його видобутку потрібно сучасне обладнання. Саме зношеність та його недостатня кількість, у сукупності з порушенням правил техніки безпеки, призводить до аварійних ситуацій на шахтах. Сучасне гірничошахтне обладнання може призвести до видобутку більш якісного вугілля з меншими видатками. Машинобудівний комплекс України включає майже всі види виробництва машин та обладнання.

Структура машинобудівного комплексу України включає [7]:

1) тяжке енергетичне та транспортне машинобудування: енергетичне машинобудування (турбобудування, котлобудування, дизелебудування, металургійне машинобудування, гірничошахтне і гірничорудне машинобудування, підйомнотранспортне машинобудування, залізничне машинобудування);

2) електротехнічну промисловість: електротехнічне машинобудування та обладнання, кабельна промисловість, електролампова промисловість, електроізоляційні вироби;

3) хімічне та нафтохімічне машинобудування: хімічне машинобудування, полімерне машинобудування, виробництво нафтопромислового та бурового геологорозвідного обладнання, обладнання для целюлознопаперової промисловості;

4) верстатобудівне та інструментальне машинобудування: виробництво металорізальних верстатів, виробництво деревообробних верстатів, ковальсько-пресувального обладнання, ливарне обладнання;

5) приладобудування: виробництво електровимірвальних приладів, виробництво радіовимірвальних приладів, виробництво оптичних та оптико-механічних приладів та апаратури, виробництво годинникових приладів, виробництво приборів для фізичних досліджень, медицини, біології;

6) промисловість засобів обчислювальної техніки: виробництво технічних носіїв інформації;

7) автомобільну промисловість: автомобільна промисловість, виробництво мотоциклів та велосипедів;

8) сільське господарство та тракторне машинобудування: тракторне машинобудування, сільськогосподарські машини, машини для тваринництва і кормовиробництва;

9) будівельно-шляхове машинобудування: виробництво шляхових та землерийних машин, виробництво будівельних машин;

10) виробництво обладнання для меліоративної та торф'яної промисловості;

11) комунальне машинобудування: обладнання для комунального господарства, обладнання для побутового обслуговування;

12) машинобудування для легкої та харчової промисловості: обладнання для текстильної промисловості (бавовночисне, фарбувальне, оздоблювальне обладнання, виробництво веретен), обладнання швейне та трикотажне (швейні машини, виробництво голок), обладнання для добувної, шкіряної і хутряної промисловості (технологічне оснащення для промисловості), обладнання для харчової промисловості (автоматичні лінії для харчової промисловості, вітряки, елеватори, зерносховища);

13) промисловість побутових приладів та машин: виробництво швейних машин, холодильників, морозильників (швейні та електропобутові машини та обладнання, пральні машини, пілососи, електронагрівальні прилади);

14) авіаційну промисловість: авіатехніка;

15) оборонну промисловість: оборонна промисловість;

16) суднобудівельну промисловість: судна, спортивні судна, яхти, човни;

17) радіопромисловість: радіоапаратура виробничого призначення;

18) промисловість засобів зв'язку: радіоприймачі, радіоли, телевізори, магнітофони;

19) електронну промисловість: електронна техніка, інтегральні мікросхеми;

20) виробництво сільськогосподарських інструментів для городів: садово-городній інструмент.

21) ремонт машин та оснащення: ремонт станків, автомобілів, приборів, судів, локомотивів і т.п.

Машинобудування відіграє велике значення у розподілі праці та впливає на функціональну структуру районів. Створення спеціалізованих промислових районів нерідко виникає унаслідок спеціалізації та концентрації машинобудівних заводів.

Донбаський машинобудівний район є третім за рівнем розвитку районом України після Харківського та Придніпровського машинобудівних районів. Він включає Донецьку та Луганську області. Машинобудування району орієнтується на місцевий метал на спеціалізується на виробництві металоємкої продукції — машин та обладнання для чорної металургії, горнодобувної промисловості, транспорту, сільського господарства і т.п. [9].

Машинобудівний комплекс грає ключову роль в економіці Луганського регіону. Він виготовляє знаряддя праці для багатьох галузей господарства та випускає вироби побутового та культурного значення.

Розвиток машинобудівного комплексу Луганського регіону зумовлений наявністю металургійної сировини, енергетичною базою, кваліфікованими кадрами. Машинобудівний комплекс Луганського регіону включає близько 41 підприємства різної форми власності [10]. П'ята частина промислових підприємств області зосереджена у машинобудівному комплексі, у якому зайнято приблизно 30% усіх працівників обробляючої промисловості [11].

Тяжке та транспортне машинобудування зосереджене у таких містах: Луганськ, Алчевськ, Стаханов, Красний Луч, Красnodон. Майже усе виробництво магистральних тепловозів зосереджено у Луганську. Транспортне машинобудування представлено у Стаханові та Луганську. Тяжке машинобудування представлено виробництвом мостових кранів, установок для плавки сталі, обладнання для збагачувальних фабрик, кріпильних виробів та іншої продукції. Центрами галузі є Стаханов, Луганськ, Кіровськ, Красний Луч, Лисичанськ. Енергетичне машинобудування представлено заводами у Первомайську, Луганську, Северодонецьку. Верстатобудівне та інструментальне машинобудування області сконцентроване у Луганську, Красnodоні, Алчевську, Красnorіченську. Приладобудування та електронне машинобудування розміщені у Северодонецьку, Луганську, Стаханові, Кременній. Центрами хімічного машинобудування є Стаханов, Луганськ; сільського господарства — Луганськ; торгівельного обладнання — Комісарівка, харчової — Фащівка [12].

Машинобудівний комплекс Луганського регіону стикнувся з наступними проблемами: зменшення замовлень; зменшення виробництва вугільною галуззю негативно відбилася на замовленнях підприємств, що випускають гірничо-шахтне обладнання (біля 50% підприємств Луганщини працюють на вугільну галузь); застаріла виробнича база та обладнання; зниження чисельності кваліфікованих кадрів; збільшення дебіторської заборгованості; зниження інноваційної активності тощо.

Потреба у продукції машинобудівного комплексу зростає як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Це передусім пов'язано з тим, що продукція машинобудування відіграє значну роль у інших галузях виробництва та кінцевого споживання.

Розвиток машинобудування має пріоритетне значення для економіки країни, що потребує прийняття більш зважених управлінських рішень, які можуть впливати як на окреме підприємство, комплекс, регіон, так і на економіку всієї країни.

У сучасних умовах машинобудівний комплекс України потребує не поспішної приватизації, а створен-

ня нової системи управління. Машинобудівний комплекс Луганського регіону і України в цілому має великі передумови для подальшого розвитку, для чого необхідно: перекваліфікація на продукцію, що має попит; освоєння нових технологій; екологізація виробництва; освоєння виробництва нової продукції з високим рівнем безпеки, довговічності та низькими витратами при експлуатації; залучення інвестицій з метою оновлення технологічної бази; формування структури щодо управління галузями; освоєння нових економічних методів управління; територіальна організація машинобудівного комплексу; інтеграція на міжнародному рівні; створення спеціалізованих наукових центрів та лабораторій; зацільоване підвищення ефективності функціонування машинобудівного комплексу Луганського регіону виникає потреба в проведенні аналізу функціонування комплексу, підприємств що входять до його складу та проведенні антикризових заходів на них.

ВИСНОВКИ

Машинобудівний комплекс регіону — це важлива галузь народного господарства регіону, що визначає рівень його науково-технічного прогресу, об'єднує підприємства та організації з розробки, виготовлення та ремонту засобів виробництва та знарядь праці, транспортних засобів, електричної та електронної апаратури, електроустаткування, оборонної продукції. Розвиток машинобудування має пріоритетне значення для економіки країни, що потребує прийняття більш зважених управлінських рішень, які можуть впливати як на окреме підприємство, комплекс, регіон, так і на економіку всієї країни.

Література:

1. Ефименко В.И. Экономическая и социальная география Украины в таблицах и опорных конспектах. — Луганск: "Шлях", 1999. — 64 с.
2. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. — М.: Сов. Энциклопедия, 1982. — 1600 с.
3. Голиков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. Размещение производительных сил и регионалистика: учебное пособие. — Харьков: ООО "Олант", 2002. — 320 с.
4. Желтиков В.П., Кузнецов Н.Г., Тяглов С.Г. Экономическая география. Серия "Учебники и учебные пособия". — Ростов н/Д: Фейкс, 2001. — 384 с.
5. Дорогунцов С.І., Пітюренка Ю.І., Олійник Я.Б. та інші. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посібник для самост. вив. дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 364 с.
6. Хвесик М.А., Горбач А.М., Пастушенко П.П. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: навч. посібн. — К.: Кондор, 2005. — 344 с.
7. Ковалевский В.В., Михайлюк Е.А., Сесенов В.Ф. "РПС" — Киев "Знання-Прес", 2002.
8. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. — Донецк, 2003. — 448 с.
9. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Казакова Н.А. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: навчальний посібник. — Харків: ТОВ "Отлант", 2002. — 320 с.
10. Луганск сегодня. — Режим доступу: <http://www.gorod.lugansk.ua/pages/gorod.html>
11. Чайка Л. Если работать без "откатов" и теневых схем...// Луганська правда. — Режим доступу: <http://www.pravda.lg.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=1783>
12. Ефименко В.И., Слонева Т.И., Ткачева Т.Н., Хохлова Н.А. Население и хозяйство Луганской области. — Луганськ: Світоч Прометей, 1996. — 95 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2011 р.